

Ensidige dommedagsprofetier

En bog med mange eksempler på tab af identitet, ensomhedsfølelse og mislykkede undervisningsforsøg, men også med en tankevækkende filosofisk forankring

Hubert L. Dreyfus: *Livet på nettet*. Oversat af Ole Lindegård Henriksen. Hans Reitzels Forlag, København 2002. 161 s. 200 kr.

Af Anja Bechmann Petersen

Hubert L. Dreyfus, professor i filosofi ved University of California i Berkeley, er anerkendt for at have bragt en kritisk, filosofisk vinkel ind i debatten om kunstig intelligens i 1970'erne i bogen *What Computers Can't Do* fra 1972 og senere for sine refleksioner over computerbaseret læring i bogen *Mind over Machine* fra 1986, som han skrev sammen med broderen Stuart.

I sin seneste bog *Livet på nettet* fra 2002 har han kastet sit kritiske, filosofiske blik på den måde, vi bruger Internettet på i dag. Bogen er tænkt som et kritisk indspil i de ellers til tider glorificerende forestillinger om vores brug af nettet, og hvad nettet socialt kan bidrage med i vores hverdag. Den retter sig bredt til alle, der bruger nettet og er interesserede i refleksioner over rollen som internetbruger.

Bogen kommer tematisk vidt omkring i sin kritik af vores forestillinger om nettets brugbarhed til at løse klassiske sociale og informative problemstillinger. Den er opdelt i fire kapitler, der hver bidrager med et perspektiv på nettet. I kapitlerne gør Dreyfus op med fire myter om nettets bidrag til samfundet: At nettet gennem den associative hyperlinkstruktur kan give os den information, vi ønsker; at nettet kan løse masseundervisningens problemer; at nettet gennem teletilstedeværelse kan sætte os i kontakt med verden eller virkeligheden, og at nettet giver mulighed for større identitetsfleksibilitet, som derved kan bidrage med andre betydningsdimensioner i hverdagen.

Dreyfus maner myterne til jorden med en argumentation, der primært baserer sig på kroppens betydning for menneskets meningsdannelse. I kraft af, at nettet ikke kan give en tilstrækkelig kropslighed til kommunikationen, opstår der ifølge forfatteren et fravær af mening, relevans, færdigheder og virkelighed i brugen af nettet.

Bogen giver en god introduktion til de væsentligste kritik- og diskussionspunkter inden for hvert tematisk område, informationssøgning, teleundervisning, cybervirkelighed og cyberidentitet. De fire områder er dog meget spredte i deres tematik og henvender sig derfor bredt i fortolkningen af nettet.

Informationssøgning

Inden for informationssøgning drejer det sig om, hvorvidt den information, man søger, gøres lettere tilgængelig via nettet, eller den blot bliver mere uoverskuelig at finde. Dreyfus sammenligner nettet med biblioteket og argumenterer blandt andet for, at

hyperlinks er syntaktiske, hvorimod biblioteker er semantiske i deres kategorisering. Man kan dog anskue denne argumentation mere nuanceret, idet der også findes semantisk kategorisering på nettet i form af metadata og navngivning af linksene med henvisning til indholdet heraf samt søgemaskiner, der tager højde for indholdet på sitet. Dreyfus underminerer betydningen af denne argumentation med henvisning til, at eksempelvis metadata udnyttes af spammere, og at der findes hjemmesider, som ønsker at manipulere med søgemaskinerne ved at indsætte irrelevante stikord. Søgemaskinerne kan ikke qva deres syntaktiske opbygning og manglende menneskelige bedømmelsesevne opfange en sådan udnyttelse af søgefunktionen.

Teleundervisning

Dreyfus argumenterer blandt andet i kapitlet om teleundervisning for, hvor vigtig tilstedeværelsen af underviseren er for kvaliteten af spørgsmål og kommentarer samt for, hvor troværdig underviseren virker. Desuden fremhæver han, hvor altafgørende konteksten er for indlæringsprocessen. Man kan imidlertid som læser indvende, at det på nogle områder som eksempelvis et fag som programmering kan være svært at se, hvad en ikke-netbaseret undervisning kan bidrage med, som en netbaseret ikke kan, idet konteksten netop er bundet til computeren. Det vil derfor være gavnligt at reflektere over forskellene på forskellige læringsområder. Desuden mangler jeg en definition af, hvad læring er på nettet. Dreyfus synes udelukkende at se læringssituationen som formidling fra en underviser eller mester til en elev, men et væsentligt karakteristikon ved nettet er netop dets tovejskommunikative karakter. Han overser eksempelvis betydningen af debatfora som supplement til undervisningen og i det hele taget asynkron netkommunikations betydning for fastholdelse og udvikling af blandt andet sprogfærdigheder.

Teletilstedeværelse

Under kapitlet om teletilstedeværelse behandler Dreyfus primært videotransmission over nettet i forhold til sit primære interesseområde telelæring. Han argumenterer for, at fjernmesterlære er et paradoks, fordi man kun kan transmittere en udvalgt del af en ellers risikabel og perceptionsrig situation og derved mister evnen til at vurdere og træffe beslutninger ud fra den samlede kontekst. Som læser med interesse for det aspekt af nettet, der har med teletilstedeværelse at gøre, kan man måske savne en bredere refleksion end blot teletransmission af læringssituationer. Det kunne således gavne kritikken at krydre med nogle eksempler

på transmissioner, hvor alternativet var ikke at se noget overhovedet, frem for udelukkende at behandle læringssituationer, som allerede fungerer i det. Dreyfus kommer måske ufrivilligt til at repræsentere *erstatningstanken* – at nettet træder i stedet for de medier og de situationer, der findes. Det kunne have været interessant, hvis han også havde reflekteret over nettet som et supplement til de allerede eksisterende sociale former, herunder også læringssituationer som ovenfor beskrevet. Dreyfus argumenterer overbevisende for, at lægestudiet ikke kan erstattes af teletransmitteret undervisning, men man kunne eventuelt se en del af undervisningen transmitteret, eksempelvis kikkertoperationer. Sådanne operationer kunne måske også med fordel transmitteres *live* til andre eksperter end den pågældende kirurg, hvorefter de kunne kommentere indgrebet.

Cyberidentiteter

Sidste punkt på dagsordenen for Dreyfus er et kritisk indspil til cyberidentiteter eller muligheden for at danne mening og betydning i netbrugen. Her bruger Dreyfus meget interessant Kierkegaards betragtninger om livets tre stadier: det æstetiske, det etiske og det religiøse – overført på nettet. Han ser netsurferen som den æstetiske bruger, der ikke kan skelne trivielt fra betydningsfuldt indhold og fortaber sig i selve informationssøgningen. Den etiske bruger er den handlende netbruger, der tager stilling til konkrete sager, men på grund af mangfoldigheden af nyhedsgrupper og sager på nettet vanskeliggør nettet denne form for brug. Den religiøse bruger er en bruger, som på trods af de mange valg beslutter sig for at hellige sig en bestemt identitet via en ubetinget forpligtelse på en bestemt sag eller et bestemt område, hvilket gør brugeren sårbar, hvis vedkommende fejler. Dreyfus' pointe er, at nettet som medie unddrager sig denne sårbarhed gennem det æstetiske og etiske niveau og om ikke umuliggør, så dog gør en sådan livsstil overordentlig vanskelig. Dreyfus nævner eksempelvis, at nogle kan finde ægte kærlighed gennem chatrooms, men at det er undtagelsen frem for reglen.

Dreyfus' brug af Kierkegaards stadier er yderst spændende og indfanger kommunikationen på nettet overbevisende, men at sige, at man skal kunne få en ubetinget forpligtelse via nettet, er måske ikke berettiget for noget medie og ikke specifikt for nettet. Det forhindrer dog ikke, at man kan udøve sin ubetingede forpligtelse på kunst, videnskab eller kærlighed gennem nettet og gøre den synlig for verden. Når Dreyfus beskriver, at alle betydningsbærende forskelle på nettet er nivelleret, må dette også være en sandhed med modifikationer, da nettet netop, som overskriften på kapitlet indicerer, består af en motorvej, men så sandelig også af landeveje og markstier. Synligheden på nettet afhænger af, hvorvidt søgemaskiner eller andre meget brugte sites linker til ens side, og om man kommer langt op på listen over relevante sider på søgemaskinernes sites. Niveauet er derfor ikke helt nivelleret, men grunden hertil kan naturligvis diskuteres.

Kroppens betydning

Kroppens altafgørende betydning for Dreyfus' kritiske argumentation er et af mine væsentligste kritikpunkter af bogen. Med blandt andre et indledende citat af Maurice Merleau-Ponty fra *Kroppens fænomenologi*:

Kroppen er vor generelle måde at have en verden på [...] snart kan den tilsigtede betydning ikke opnås ved kroppens naturlige midler; den må derfor bygge sig et redskab, og den udkaster en kulturverden omkring sig...

tegner Dreyfus et tydeligt billede af sit filosofiske udgangspunkt i kroppens betydning for meningsdannelsen, men fremhæver i lige så høj grad den potentielle fremmedgørelse, der ligger i at måtte udkaste en kulturverden.

Tiden

Ser man først på kroppens altafgørende betydning for meningsdannelse i Dreyfus' argumentation, synes det uklart, hvorfor han ikke reflekterer over tiden som et andet væsentligt meningsparameter. Dette kan især ses ud fra, at han selv adskillige gange henviser til Nietzsche, hvis historieperspektiv har afgørende betydning i flere af dennes værker. Det tidsmæssige aspekt var desuden en af hovedideerne bag nettet som en hukommelsesforlængelse, hvor man kunne få adgang til informationer i et stort arkiv. Ligeledes berøres de mange mulige kommunikationshastigheder, som nettet tilbyder, fra asynkron til synkron, ikke hos Dreyfus som et gode, men udelukkende som en kilde til forvirring og fremmedgørelse. Man kan imidlertid også argumentere for, at den alsidighed, dette medie bringer i forhold til det tidsmæssige aspekt, effektiviserer og nuancerer mange arbejdsgange såvel i arbejdsøjemed som i forhold til personlige relationer. Dreyfus er i denne sammenhæng for ensidig i sin formidling i sin iver for at få sin kritik til at fremstå vægtig. Generelt sidder man som læser tilbage med en uafklaret skepsis over, at mening, relevans, færdighed og virkelighed reduceres til udelukkende at være fysisk, kropsligt afhængige parametre og ikke påvirkes af perceptuelle eller kognitive processer, som det netop er muligt delvis at gøre brug af på nettet.

Det fremmedgørende aspekt som følge af den manglende kropslighed på nettet og det følgende fravær af mening er som perspektiv ikke nyt inden for medievidenskaben. Adorno & Horkheimer, Neil Postman og Jürgen Habermas er blot nogle af de teoretikere, der har kritiseret tv ud fra en lignende tese om fremmedgørelse. Spørgsmålet er derfor, hvorvidt Dreyfus' kritik af nettet som meningsdræbende går på dette medie specifikt, eller om hans kritik gælder for alle medier, der ligger uden for kroppen, herunder også avis, radio og tv. I så tilfælde vil den optimale kommunikation for Dreyfus være den interpersonelle kommunikation, og de øvrige kommunikationsformer vil alle være en forværring af denne idealform. Jeg har svært ved at se, hvad en sådan kritik og holdning til kommunikation bibringer i en hverdag, hvor vores mediebillede er et ganske andet og mere nuanceret. Den pointe, at nettet udelukkende udgør en del af vores

samlede medieforbrug, og den heraf følgende spredning af kommunikative behov synes at mangle i Dreyfus' argumentation.

Ensidige dommedagsprofetier

Som følge af Dreyfus' klare intention om at kritisere den manglende kropslige repræsentation på nettet og det heraf fraværende meningsgivende aspekt ender bogen i ensidige dommedagsprofetier. Som læser savner jeg en nuancering af de mange eksempler på tab af identitet, ensomhedsfølelse og mislykkede undervisningsforsøg med eksempler på det modsatte, som netop findes i lige så høj grad hos blandt andre James Slevins *Internet and Society*, Manuel Castells *Rise of the Internet Society* og Sherry Turkles *Life on the Screen*.

For at jeg her ikke skal ende i samme ensidighed med omvendt fortegn, vil jeg gentage, at bogens inddragelse af filosofiske betragtninger fra blandt andre Descartes, Nietzsche, Merleau-Ponty og Kierkegaard er tankevækkende og et godt supplement til en litteratur, der ellers primært tager udgangspunkt i det empiriske materiale. Men som følge af bogens ensidighed dog udelukkende tankevækkende og ikke overbevisende.

Anja Bechmann Petersen er stud.mag. i medievidenskab ved Aarhus Universitet og skriver speciale om Internettet i et mediegenealogisk og medietypologisk perspektiv.